

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವರ್ತಕರು

ಶ್ರೀನಿವಾಸ

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಭಾಗ,
ತುಮಕೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ತುಮಕೂರು.

ಸಾರಾಂಶ: (Abstract)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವು ಶಾಸನಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪಾರ, ವಹಿವಾಟು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಅಂದಿನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯ ಖರ್ಚುಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಎಂದರೆ ವರ್ತಕ ಸಮೂಹಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಗುಂಪುಗಳುಂಟು. ಇವರ ವ್ಯಾಪಾರದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು, ವಲಸೆ, ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳು. ಅವುಗಳ ಬೆಲೆ, ಬಲೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಅವುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು, ಎಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅನೇಕ ಅವಕಾಶಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯಪದಗಳು (Keywords): ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ, ಶಾಸನಗಳು, ವರ್ತಕರು, ಬಣಜಿಗ, ಶೆಟ್ಟಿ.

ಪೀಠಿಕೆ

ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಆರ್ಥಿಕ ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಕರು, ವರ್ತಕರ ಸಂಘಗಳು ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ವೈಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿ, ಸಾಂಘಿಕವಾಗಿ, ಈ ವರ್ತಕರು ಕೈಗೊಂಡ ವ್ಯಾಪಾರ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಸ್ಥಿತಿ, ನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಒಂದು ಆಕಾರ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ವರ್ತಕ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಣಜಿಗರು, ಶೆಟ್ಟಿ

'ಬಣಜಿಗ', 'ಶೆಟ್ಟಿ' ಮೂಲದಲ್ಲಿ ವಣಿಜ (ಬಣಜಿಗ) ವೃತ್ತಿಸೂಚಿಯಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಎರಡು ಪದಗಳು ವೃತ್ತಿಸೂಚಿಯಾಗಿ ನಂತರ ಜಾತಿಸೂಚಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಬಣಜಿಗ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೀರಬಣಜಿಗ ಮತ್ತು ವೀರವಣಿಗ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಪದಗಳಾಗಿರ ಬೇಕು. ಶೈವಕ್ಕೆ ಉಪಾದಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ

Please cite this article as: ಶ್ರೀನಿವಾಸ. (2024). ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವರ್ತಕರು. ಪ್ರತಿಬಿಂಬ: ಮಲ್ಟಿಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಐಐಎಂಆರ್‌ಡಿ, 6(2). ಪು.ಸಂ. 37-44

ಬಣಂಜು ಪದಕ್ಕೂ, 'ವೀರ' ಎಂಬುದು ಉಪಾದಿಯಾಗಿದೆ. ವರ್ತಕರೆಲ್ಲರೂ ಜೈನರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರಾದರೂ ಅನೇಕ ವರ್ತಕರು ಹಿಂದುಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರವಿದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು "ಭಗವತಿಯ ಮಕ್ಕಳು" ಎಂದು 'ಕಾಳಿಕಾದೇವಿಯ ಲಬ್ಧನಂ ಪ್ರಸಾದ'ರು ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. 'ಬಳಂಜ ಧರ್ಮವು' ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರ, ಮಂತನದಿಂದ ಆದುದೆಂದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಮೂಲತಃ ಹಿಂದುಗಳು ಕೆಲವರು ಜೈನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಜೈನರಾಗಿದ್ದವರು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ವರ್ತಕರ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿರಬಹುದು.

ಶ್ರೇಷ್ಠಿ, ವಣಿಜ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳಿಂದ ಸೆಟ್ಟಿ, ಬಣಂಜಿಗ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.¹ ಎತ್ತು, ಕತ್ತೆ, ಕೋಣಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಂತೆ-ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಸರುಕುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.1378ರ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಗ ಹರಿಯಪ್ಪ ಒಡೆಯನ ಶಾಸನವು² 'ಅಯ್ಯಸೆಟ್ಟಿಗಳು ಸೆರೆಯ ಅಯ್ಯರು ಸೆಟ್ಟಿಗಳು ಮಿಂಡಗುಡ್ಡ ಆ ಬೈವಿ ಸೆಟ್ಟಿಗೊಳಗಾದ ಸಾಲುಮೂಲೆಯ ಸಮಸ್ತ ಹಲರುಗಳು'ಅನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬೆಟ್ಟಪ್ಪ ಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬುವವನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಬಳಿ ವರ್ತಕನಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ತಿರುಮಲ ಕೂಡಲಿನ ಶಾಸನವು³ 'ರಾಯರ ಮನೆಯ ಜೀವಹಾರಿಗಳು ಬೆಟ್ಟಪ್ಪಸೆಟ್ಟಿ' ಎಂದಿದೆ. ಇವನೊಂದಿಗೆ ಗಾಣಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಗ ಶರಣಪ್ಪ ಸೆಟ್ಟಿಯು ಸೇರಿ ಪಾರ್ವತಿದೇವಿಯ ದೇವಾಲಯ ಮಾಡಿಸಿದ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸೆಟ್ಟಿಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಮಳಿಗೆಯ ಬೊಕ್ಕಸದ ವಜ್ರಭಂಡಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಶ.1412ರ ಸಂಗೂರು ಶಾಸನವು⁴ ಲಕಂವಿಸೆಟ್ಟಿಯು ಬಕ್ಕಸದ ಹಾಗೂ ಕೇಸಿಮಯ್ಯನು ಮಳಿಗೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸೆಟ್ಟಿಗಳು ಜೈನ, ವೈದಿಕ, ಶೈವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಬಣಂಜಿಗರನ್ನು ವೀರಬಣಂಜಿಗರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.⁵ ಕ್ರಿ.ಶ.1402ರ ದೇವಿ ಹೊಸೂರಿನ ಶಾಸನವು⁶ 'ಬೀರವಣಿಗ ಮಲ್ಲಿಬೋವ'ನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಈತನು ಒಂದು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸುರಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತರಾದನೆಂದು ಶಾಸನವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವರ್ತಕ ವೃತ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಣಂಜಿಗರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಶ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ತಳಬಣಂಜಿಗ, ತಳದ ಬಣಂಜಿಗ, ಸ್ಥಾನಬಣಂಜಿಗ ಎಂಬ ವಿವಿಧ ಹೆಸರಿನ ಬಣಂಜಿಗರನ್ನು ಬಿ.ಆರ್.ಹಿರೇಮಠ್ ಅವರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁷ ಸೆಟ್ಟಿಗಳು ಹಾಗೂ ಬಣಂಜಿಗರು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ವರ್ತಕರೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿ

ಹಿರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಎಂಬರ್ಥದ 'ವಡ್ಡ-ವ್ಯವಹಾರಿಗಳು' ಅರಸನಿಂದ ನೇಮಿತಗೊಂಡು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಸ್ತುಗಳ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರು. ವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿ, ವೊಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿ, ವಡ್ಡಬ್ಯವಹಾರಿ ಎಂಬ ರೂಪಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.1453ರ ಹರಾಬಿ ಕೊತ್ತನೂರು ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನ⁸ವು

'ಮನ್ಮಹಾವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಉಭಯನಾನಾದೇಸಿಯರ್ಗ ಮಹಾಪ್ರಭುಮುಖ್ಯ' ಯಿಂಗಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ವಡ್ಡ ಎಂದರೆ ಹಿರಿಯರಾದ, ಪೂಜ್ಯರಾದ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ 'ವಡ್ಡ' ಎಂಬ ಪದವು ವೃದ್ಧ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದು, ಹಿರಿಯ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. "ವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿ ಶಬ್ದದ ಹಿಂದಿರುವ 'ಮಹಾ' ಅವರಲ್ಲಿಯ ಉನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯವರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ. ವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿ ಮತ್ತು ಮಹಾದಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ-ವಾಣಿಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಗೆರೆ ಕೊರೆದು ಹೇಳಲು ಶಾಸನ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಆಧಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ, ಮಹಾವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗಮನಿಸದೆ ಏಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಉಚಿತ" ⁹ ಎಂದು ಬಿ.ಆರ್.ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಗಳು ಜೈನ, ಶೈವ, ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಶ.1395ರ ಎರಡನೆ ಹರಿಹರನ ಶಾಸನವು ¹⁰ ಮುಖ್ಯ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಸಿಂದವ ಕುಲದ ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿ ಕೇತಿಸೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಗಳನ್ನು ಕುಲಸೂಚಕಗಳಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸಿದ್ದು, ಇವರು ಮುಖ್ಯ ವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಮಹಾವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಗಳು ಉಭಯ ನಾನಾದೇಶಿಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಕ್ರಿ.1427ರ ಮಾಸ್ತೇನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನ ¹¹ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನವು "ಮಾಚದೇವನನ್ನು ಮಹಾವಡ್ಡಂ ಬೆವಹಾರಿ ಉಭಯನಾನಾದೇಸಿಯರಿಗೆ ಮುಖ್ಯರಪ್ಪ" ಎಂದಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಹಾವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿಗಳು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರ ಕುರಿತು ಈ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ

'ಮುಮ್ಮರಿದಂಡವೆಂದರೆ ಮೂರು ಮುರಿಗೆಯ ದಂಡ (ಕೋಲು)' ಎಂದರ್ಥ. ಈ ವರ್ತಕರ ಪೂರ್ವಜರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು ಇಂಥ ದಂಡವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ಇದನ್ನು ಗೌರವ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಈ ಸಮಾಜ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರ ಬೇಕು. ಕಾರಣ ಮುಂದೆ ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದವರು ಕೋಲು ಹಿಡಿಯಲಿ, ಬಿಡಲಿ 'ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ, ಮುಂಮುರಿದಂಡರು' ಎಂದು ಅಭಿದಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಾಯಿತು' ¹² ಎಂದು ಬಿ.ಆರ್.ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದಾರೆ. ಆರ್.ಎನ್.ಗುರುಪರು ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ ವರ್ತಕ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುತ್ತಾ, ಎತ್ತು, ಕತ್ತೆ, ಕೋಣ, ಕುದುರೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ತರಹದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಹೇರಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವ ವರ್ತಕರ ತಂಡ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಸರಕು ಹೇರಿಕೊಂಡು ಸಂತೆ ಪೇಟೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ವರ್ತಕರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ಅಲ್ಲಿಯ ಸರಕು ಖರೀದಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಎಲೆ, ಅಡಿಕೆ, ಅರಿಶಿನ, ಮೆಣಸು, ಜೀರಿಗೆ, ಅಲ್ಲಾ ಅಥವಾ ಸುಂಟೆ, ಅಜವಾನ, ಸಾಸಿವೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಇವರು ಸಂಚರಿಸುವ ವರ್ತಕರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ

ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು ವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಶ್ರೇಣಿಯವರು ಅಥವಾ ಹಿರಿಯ ವರ್ತಕರು.¹³ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ, ತಳದಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ, ಪಟ್ಟಣದ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ, ಮಂಡಲದಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ, ನಾಡಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ ಎಂಬುದು ಶೆಟ್ಟಿಯವರಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ವರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರಲ್ಲಿಯೇ ತಳದ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸ್ವಗ್ರಾಮದ ವರ್ತಕರನ್ನು ಪರಗ್ರಾಮದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹೇಳುವಾಗ ಇವರಿಗೆ 'ತಳದ' 'ಸ್ಥಳದ' ಎಂದು ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ 'ತಳದ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು' ಸ್ವಗ್ರಾಮದವರು ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ನಕರ

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಟ್ಟಣಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನಕರರು, ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸನಗಳು ಇವರನ್ನು ಅಂಗಡಿಶೆಟ್ಟಿಯರೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಸಂತೆಯ ಪೇಟೆಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಅಂಗಡಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮಾರುವ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಲಚೂರಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರ, ಮನಗೂಳಿ, ಮುತ್ತಗಿ, ಇಂಗಳೇಶ್ವರ, ಕೊಂಡುಗುಳಿ, ಚಳಗೇರಿ, ಗೋಗೆಬಾಳ, ಸಂಕನೂರು, ಕುರಗೋಡ, ಅರಸೂರ, ಕೊಳಕೂರು, ಕರಕಾಂತಪೂರ ಇವು ನಕರರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಲ್ಲವೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನೆಲೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ನಖರ, ನಗರ, ಮಹಾನಖರ, ಮಹಾನಕರ, ಮಹಾನಗರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.1444ರ ಬಸರೂರು ಶಾಸನವು¹⁴ ಬಾರಕೂರಿನಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಒಡೆಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಪಟ್ಟಣದ ನಖರರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರು ಹೊನ್ನೆಯ ಹಡವಳರ ಮಗ ತಿರುಮಹಡದಳ ಹಾಗೂ ಮಾದಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಗ ಬೊಮ್ಮಸೆಟ್ಟಿಯರನ್ನು ಕೊಂದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಮಹದೇವ ದೇವರಿಗೆ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನಖರರು ಹಾಗೂ ಸೆಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಇದ್ದ ವೈರತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕ್ರಿ.ಶ.1427ರ ಕೈಕಿಣಿ ಶಾಸನವು¹⁵ ಕೈಕಿಣಿಯಲ್ಲಿ ನಖರರು ವಾಸವಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. 'ಕೈಕಿಣಿ ಮಂಕಿ ಬಟಕಾಳ ಸಿಯಾಲಿಯಿಷ್ಟು ನಾಡು ನಖರವನು ಕೂಡಿ' ಕೈಕಿಣಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಗಲ್ಲನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಖರರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಗವರೆ

ಕತ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ವೀಳೈದೆಲೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವರ್ತಕರನ್ನು ಗವರೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.¹⁶ ಆದರೆ ಗವರೆಗಳು ಕೇವಲ ಎಲೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.¹⁷

ಗಾತ್ರಿಗ

ಗಾತ್ರಿಗರನ್ನು ವೀಳೈದೆಲೆಯ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ವರ್ತಕರೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.¹⁸ ಗವರೆ ಹಾಗೂ ಗಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಯ ಕೊರತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ

ವರ್ತಕರಲ್ಲದೇ, ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೆಟ್ಟಿಕಾರ, ಹಲರು, ಎಳಮೆ, ಸಾಲಿಕೆ ಬಲ್ಲಾಳು, ಹೊರಗಿನವರು ಎಂಬ ವರ್ತಕರನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸೆಟ್ಟಿಕಾರರು

ಕರಾವಳಿ ತೀರದ ಪ್ರಬಲ ವರ್ತಕರಾಗಿದ್ದ ಸೆಟ್ಟಿಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ.1433ರ ಬಸರೂರಿನ ಶಾಸನವು¹⁹ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಬಸರೂರಿನ ಪಡುವ ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಿದ್ದ ಸೆಟ್ಟಿಕಾರ ಬಾಳುಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಗ ಗೋಳರ ಬಳಿಯ ಈಶ್ವರ ಸೆಟ್ಟಿಯು ನಕರೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ರಿ.ಶ.1444ರ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನವು²⁰ ಪಡುವಕೇರಿಯ ಹಲರು ಸೆಟ್ಟಿಕಾರರು ನಾರಣಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬುವವನಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸೆಟ್ಟಿಕಾರರು ಬಸರೂರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಿದ್ದು, ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು.

ಹಲರು

ಸೆಟ್ಟಿಕಾರರೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವರ್ತಕರೆಂದರೆ ಹಲರು. ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಯಿಸಂದ್ರ ಶಾಸನವು²¹ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತಾ 'ಅಯಿವತ್ತಾರು ದೇಶದ ಹಲರಿಗೆ ಮುಖ್ಯರಾದ ಬುಂಡೆಶೆಟ್ಟಿ ತಾರಮುತಿರುಮಲಶೆಟ್ಟಿ ಸಹದೇವ ಶೇಟ್ಟಿಯರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ.1430ರ ಬಾರಕೂರಿನ ಶಾಸನವು²² ಬಾರಕೂರಿನ ಚೌಳಿಕೇರಿಯ ಐವರು ಹಲರುಗಳು, ಮೂರು ಜನ ಸೆಟ್ಟಿಕಾರರು ಹಾಗೂ ನೂರೈವತ್ತೆಳಮೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಸಮಸ್ತ ಹಲರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಶಾಸನವು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಅಳ್ಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾರಕೂರಿನ ತುಳುರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಚಂಡರಸವೋಡೆಯನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಾರಕೂರಿನ ಚೌಡಯ್ಯ ಕೇರಿ ಹಾಗೂ ಮೂರು ಕೇರಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳ ನಡುವೆ ಅಕ್ಕಿ, ಗೋಧಿ, ಕಡಲೆ, ಉದ್ದು, ಹೆಸರು, ಎಳ್ಳು, ಕಬ್ಬು, ನಜಿಬಲಿಯ ಮೇಂತ್ಯ, ತುಪ್ಪ, ಬೆಲ್ಲ, ಸಂಬಾರ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದಿನಸಿಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಾದ ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಬಾರಕೂರಿನ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಎರಡು ಕೇರಿಯವರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ವೈಶಮ್ಯ ಇತ್ತೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮುಂದುವರಿದು, ಕ್ರಿ.ಶ.1403ರ ಬೊಮ್ಮಲಾಪುರ ಶಾಸನವು²³ 18 ಕಂಪಣದ ಸಮಸ್ತ ನಾಡು ಮೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಹಲರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಇವರಿಗೆ ನೀಡಿದ ದಾನದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಊರಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನವು²⁴ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಹಲರುಗಳು ವೀರಣ್ಣ ವೋಡೆಯ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಆರಗ ವೇಂಠಯ ಮೆಣಸೂರು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಲರುಗಳು ದಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು.

ಉಭಯ ನಾನಾದೇಶಿಗಳು

ಸೆಟ್ಟಿ, ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತ, ನಕರ, ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ, ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರ, ಹಲರು, ಎಳಮೆ, ಸೆಟ್ಟಿಕಾರ, ಅಂಜಮಾನ, ಗವರೆ, ಗಾತ್ರಿಕ ಮೊದಲಾದ ವರ್ತಕರನ್ನು ನಾನಾ ದೇಶೀ, ಉಭಯ ನಾನಾ ದೇಶಿಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆಂದು

ಬಿ.ಆರ್.ಹಿರೇಮಠ್ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.²⁵ ಪಾದಮಾರ್ಗ (ಸ್ವಸ್ಥಳ/ಸ್ವದೇಶ), ಜಲಮಾರ್ಗ (ಪರಸ್ಥಳ, ಪರದೇಶ)ಗಳನ್ನು ಉಭಯಮಾರ್ಗ ಎನ್ನಲಾಗುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಎರಡೂ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರು ಉಭಯನಾನಾ ದೇಶಿಗರಾಗಿದ್ದಾರೆ.²⁶ ಕಳಚೂರಿಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ 'ನಾನಾದೇಶಿ' ಪದವು ಹುಯಿಲಗೋಳ, ನದಿಹರಳಳ್ಳಿ, ಗೋಗೇಬಾಳ, ಕುರಗೋಡ, ಅಡಕಿ, ಕೂಡಲ, ಕೊಳಕೂರು, ಗೊಬ್ಬೂರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಭಯ ನಾನಾದೇಶಿಗಳು ಪದವು ಹಿರೇಬೇವಿನೂರು, ನಿಂಬಾಳ, ಯಕ್ಷಂಬಾ, ಸಂಕನೂರು, ಹಗರಟಗಿ, ಅಂಕಲಗಿ, ಅಡಕಿ, ಮಾಲಕವಟಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೇ, ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ವರ್ತಕ ಸಮುದಾಯಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಇವರು ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

¹ ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.12

² ರೈಸ್.ಬಿ.ಎಲ್. (ಸಂ). (1905). ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ-ಸಂ.10. (ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು). ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.112, ಪುಟ.206

³ ಗೋಪಾಲ.ಬಿ.ಆರ್. (ಸಂ). (2003). ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ.5, ತಿರುಮಕೂಡಲು. ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.26, ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.424,

⁴ ಗಾಯಿ.ಜಿ.ಎಸ್. (ಪ್ರ.ಸಂ). ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾರಾಯಣರಾವ್.ಎನ್.(ಸಂ), (1975). ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್ಸ್ ಕ್ರಿಪ್ಟನ್ಸ್, ಸಂಪುಟ.18, ಸಂಗೂರು, ಹಾವೇರಿ, ನವದೆಹಲಿ, ಭಾರತೀಯ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆ, ಪುಟ.362

⁵ ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.15

⁶ ಗಾಯಿ.ಜಿ.ಎಸ್. (ಪ್ರ. ಸಂ.). ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾರಾಯಣ ರಾವ್.ಎನ್. (ಸಂ), (1975). ಸಂಪುಟ.18, ಹಾವೇರಿ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ. 275, ದೇವಿಹೊಸೂರು, ಪುಟ.358. ಭಾರತೀಯ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆ

⁷ ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.16

⁸ ರೈಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.(ಸಂ). (1905). ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂ.10, (ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು), ಹರಾಬಿ ಕೊತ್ತನೂರು, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.73, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರ್ ಗೌವರ್ನಮೆಂಟ್ ಪ್ರೆಸ್, ಪುಟ.17

- ⁹ ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.50.
- ¹⁰ ರೈಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.(ಸಂ). (1905). ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ-ಸಂ.9. (ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು), ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.37, ಹರೂರು, ಮೈಸೂರ್ ಗೌವರ್ನಮೆಂಟ್ ಪ್ರೆಸ್, ಪುಟ.311
- ¹¹ ರೈಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.(ಸಂ). (1905). ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂ.9, (ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು), ಆನೇಕಲ್, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.64, ಮಾಸ್ತೇನಹಳ್ಳಿ, ಮೈಸೂರ್ ಗೌವರ್ನಮೆಂಟ್ ಪ್ರೆಸ್, ಪುಟ.65
- ¹² ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.42
- ¹³ ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಧಾರವಾಡ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.30.
- ¹⁴ ಶ್ಯಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ.ಆರ್.(ಸಂ). (1941). ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್ಸ್‌ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ಸ್, ಸಂಪುಟ.9, ಭಾಗ-2, ಬಸರೂರು, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.45, ಕುಂದಾಪುರ, ಭಾರತೀಯ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆ, ಪುಟ.459
- ¹⁵ ಪಂಚಮುಖಿ.ಆರ್.ಎಸ್.(ಸಂ), (1996). ಕರ್ನಾಟಕ ಇನ್‌ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ಸ್, ಸಂಪುಟ.1, ಕೈಕಿಣಿ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.48, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.112
- ¹⁶ ಹಿರೇಮಠ. ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.59.
- ¹⁷ ಮಂಜುನಾಥ.ಸಿ.ಯು. (2012). ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಚಿತ್ತಲಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಪುಟ.240.
- ¹⁸ ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು, ಧಾರವಾಡ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.61.
- ¹⁹ ಶ್ಯಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ.ಆರ್.(ಸಂ). (1941). ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ಸ್, ಸಂಪುಟ.9, ಭಾಗ-2, ಬಸರೂರು, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.444, ಕುಂದಾಪುರ. ಭಾರತೀಯ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆ. ಪುಟ.453
- ²⁰ ಶ್ಯಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ.ಆರ್.(ಸಂ). (1941). ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ಸ್, ಸಂಪುಟ.9, ಭಾಗ-2, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.449, ಭಾರತೀಯ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆ, ಪುಟ.458
- ²¹ ರೈಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.(ಸಂ). (1905). ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂ.9, (ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು), ಆನೇಕಲ್, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.44, ಮಾಯಿಸಂದ್ರ, ಮೈಸೂರ್ ಗೌವರ್ನಮೆಂಟ್ ಪ್ರೆಸ್, ಪುಟ.246
- ²² ರಮೇಶ.ಕೆ.ವಿ. ಮತ್ತು ಶರ್ಮಾ.ಎಂ.ಜೆ. (ಸಂ). (1978). ತುಳುನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳು. ಸಂಪುಟ-1, ಬಾರಕೂರು, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.65. ಗೀತಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಪುಟ.159
- ²³ ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ.ಎ.ವಿ(ಸಂ). (2003). ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ. ಸಂ.12, ಕೊಪ್ಪ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.16, ಬೊಮ್ಮಲಾಪುರ, ಪುಟ.292, ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

- ²⁴ ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ.ಎ.ವಿ(ಸಂ). (2003). ಎಜಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ. ಸಂ.12. ಕೊಪ್ಪ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ.17, ಬೊಮ್ಮಲಾಪುರ, ಪುಟ.293, ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
- ²⁵ ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.66
- ²⁶ ಹಿರೇಮಠ.ಬಿ.ಆರ್. (1986). ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಪುಟ.66.